

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΞΑ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΙΟΥ¹

† ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΡΟΥΣΣΟΥ

Η ΦΗΜΗ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΙΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ^(*)

Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Μιχαήλ τοῦ Γενναίου τράβηξαν τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου ὁλόκληρου ἰδίως δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ παρ' ὅλο' αὐτὸ—πρᾶγμα παράξενο—στὴν ἰδιαίτην του πατρίδα, ὁ Μιχαήλ δὲν ἀγαπήθηκε ἀπ' τοὺς βογιάρους, πὺ συνεχῶς τοὺς ὠδηγοῦσε σὲ πολέμους χωρὶς τὴ θέλησίν τους, καὶ δὲν εἶχε δημοτικότητα ἀνάμεσα στοὺς χωρικοὺς, πὺ ὑπέφεραν πολλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πολέμων. Νὰ ᾗ ἡ αἰτία πὺ δὲν μνημονεύεται σὲ διασσημα δύο αἰῶνων ἀπ' τὶς μπαλλάντες καὶ τὶς λαϊκὲς Ρουμανικὲς παραδόσεις, ὅπως θὰ ἔπρεπε ⁽²⁾. Τραγούδια ὅχι τόσο ἀξία γιὰ τὰ ἔργα τοῦ ἥρωα ἀρχηγοῦ γίνονται μετὰ τὸ θάνατό του, ὅπως π. χ. τὸ τραγούδι πὺ ἐμάζεψε ἡ γιὰ νὰ ποῦνε καλύτερα, ἐταίριαξε ὁ Αἰξάνδρι:

Ἀκούσατε γιὰ 'ναν Ὀλτεάνο
γιὰ 'ναν Ὀλτεάνο, γιὰ 'ναν Κορμολιάνο
πὺ δὲν λογαριάζει τὸ Σουλτάνο
Ἀκούσατε γιὰ 'ναν Μιχάλη
πὺ σ' ἔφτια ἄλογα πηδάει
κι ὁ Σουλτάνος ἀλοιμονοφονάει ⁽³⁾

Ἀντίθετα, ἀνάμεσα στοὺς σύγχρονους τοῦ Ἑλληνες ἡ θαυμαστὴ του μορφὴ ὑπῆρξε πολὺ δημοτικὴ καὶ ἐπάξια τιμημένη. Κι ὅχι μονάχα ἡ λαϊκὴ Ἑλληνικὴ μῦσα τραγοῦδησε τὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ αὐτοσχέδιοι ποιητὲς μὲ μικρὸ ταλέντο, ἀλλὰ μὲ μεγάλον θαυμασμὸ, ἐπεχείρησαν νὰ ἀποθανατίσουν σὲ Ἑλληνικοὺς στίχους τὴν μικροῦ διαστήματος ἐποποιίαν τοῦ γενναίου βοεβόδα. Καὶ κάτι παραπάνω: Ὑπῆρξε στιγμή πὺ οἱ Ἑλληνες πίστεψαν ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μιχαήλ Βόδα, θὰ μπορούσαν νὰ γλυτώσουν ἀπ' τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, θὰ μπορούσαν νὰ ξαναπάρουν τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν ἁγίαν Σοφίαν, καὶ νὰ ἀνασυστήσουν τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορίαν.

(1) Ἀπὸ τὸν α' τόμον τοῦ μετὰ θάνατον ἐκδοθέντος ἔργου τοῦ Δημοσθ. Ρούσου Studii istorice Greco-române, Bucuresti 1939 σελ. 101—113.

(2) Ἀπὸ τὶς παραδόσεις τῆς Ἑλληνορουμανικῆς ἱστοριογραφίας τοῦ 1919—1920 (στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βουκουρεστίου), μὲ σημειώσεις καὶ μεταγενέστερες προσθήκες.

(3) N. Jorga στὸ Neamul Românesc, 9 Δεκεμβρίου 1919. Al. Jordan, Mihail Viteazul in folklorul balcanic, Βουκουρεστί, 1936, σελ. 4 (ἀνάτυπον ἀπ' τὴ Re-bista istorică română, V—VI (1935—1936).

(4) Poezii populare ale Romanilor alunate de V. Alecsandri (= Λαϊκὰ Ρουμανικὰ τραγούδια, συλλογὴ V. Alexandri), Bucuresti 1908, μέρος Α' σ. 163, Ἀριθ. 53. Βλ. καὶ J. Sbiera, Miscări culturale si literare la Români din stânge Dunării, Cernauti 1897, σ. 274.

«Νέον Κρατος» 1940 Απρ 31

Γιατί από την πτώσι της Κωνσταντινουπόλεως ως τὰ 1821 οἱ Ἕλληνες καμιά στιγμή δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα πὼς θ' ἀποτινάξουν τὸν Σουλτανικὸ ζυγόν. Σὲ διάστημα τριῶν αἰώνων οἱ ἐπαναστάσεις διαδέχονταν ἡ μία τὴν ἄλλη, κάποτε αὐτοσχέδιες καὶ μὲ τοπικὸ χαρακτήρα, κι ἄλλοτε προετοιμασμένες σὲ μακρὸ διάστημα καὶ μὲ διακλαδώσεις, τόσο ἀνάμεσα στοὺς ραγιαδες τῆς Τουρκίας, ὅσο κι' ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐπαναστάσεις προκλήθησαν καὶ ὑποστηρίχθηκαν μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ ὕλική βοήθεια μερικῶν μεγάλων δυνάμεων ἢ μερικῶν σοβαρῶν μνηστήρων ἢ τυχодиωκτῶν κυνηγητῶν τοῦ θρόνου. Ὅλες ὅμως πνίγηκαν στὸ αἷμα καὶ πληρώθηκαν ἀκριβὰ μὲ τὸ ἄνθος τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν δύο φύλων· καὶ τὶς ἐκατόμβες, ποὺ ἔπεφταν στὸν ἀγῶνα διαδέχονταν συνήθως ἄλλες ἐκατόμβες: Κάθε ἐξέγερσι, κάθε ἀγώνας, ἔφερνε μαζί του θυσίαις γυναικῶν καὶ κοπαίδων.

Λίγο μετὰ τὴν ἀνοδο Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου στὸ Ρουμανικὸ θρόνον (1593—1601) οἱ Ἕλληνες ἀπὸ παντοῦ, μαθαίνοντας τὶς νίκες του κατὰ τῶν βαρβάρων ἀρχίζουν νὰ στρέφουν τὰ βλέμματα σ' αὐτὸν σὰν σὲ λυτρωτὴ. Ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων γίνεται λίγο λίγο πιο ἀνυπόφορη ἐξ αἰτίας τῶν διαφόρων καταπιέσεων καὶ πρῶτα-πρῶτα ἔνεκα τοῦ φόρου ποὺ ἐπέβαλαν στὸ Πατριαρχεῖο καὶ καὶ στὶς μητροπόλεις τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἕλληνες ἱεράρχες ἐπισκέπτονται τὴ Ρωσσίαν, τὴς παραρρητάβιες ἡγεμονίες καὶ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ζητώντας χρηματικὴν βοήθειαν, γιὰ τὴν ἐπούλωσι τῶν πρώτων ἀναγκῶν.

Κατὰ τὴν ἀποδομιὰς τῶν στικ χριστιανικῶν χωρῶν, τὰ καθ' ἑαυτὰ αὐτὰ πολεμικὰ, ζυγαριζοντας μὲ τὰ πιο μαύρα χρώματα τὴν κατάστασι τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, ζητοῦν μαζί μὲ τὴ χρηματικὴ βοήθειαν καὶ τὴν ἐπέμβασι τῶν ἰσχυρῶν τῆς Δύσεως γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ. Τὸ συμφέρον τοὺς ἦταν φυσικὰ νὰ παρουσιάσουν ὅσο τὸ δυνατόν πιο εὐκόλῃ αὐτὴ τὴν ἀνατροπὴν, γιὰ νὰ φθάσουν στὸν ποθοῦμενο σκοπόν. Μὲ τὶς νίκες τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου παρουσιάστηκε μιὰ νέα καλὴ εὐκαιρία γιὰ νὰ κερδίσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Δύσεως καὶ ἀπὸ τὶς πολυπληθεῖς ἐκκλήσεις τῆς Χριστιανικῆς ἀνατολῆς, διαπιστώνουμε τὶς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ ξύπνησε ὁ Μιχαὴλ.

Ἀφίνοντας κατὰ μέρος τὶς ἐπανειλημμένες παλαιότερες πρσπάθειες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὸν Τούρκικόν ζυγόν, ποὺ μᾶς δείχνει ὁ Κων. Σάθας στὴν Τουρκοκρατημένη Ἑλλάδα (!), κάνω γνωστὰ ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν μπρὸς καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου. Περί τὸ ἔτος 1600 ὁ Διονύσιος, μητροπολίτης τῆς Λαρίσης, φαντάζεται πὼς ὑπάρχει ἡ εὐνοϊκὴ εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν Ἑλλήνων, καὶ μπαίνει ἐπικεφαλῆς μιᾶς ἐπαναστατικῆς κινήσεως στὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας οἱ λεπτομέρειες δὲ μᾶς εἶναι τόσο γνωστές (?). Ἀπ' τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν

(1) Κωνσ. Σάθας, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς· ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τῶν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ὀθμανικοῦ ζυγοῦ ἐπαναστάσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (1453—1821), Ἀθῆναι 1869 σ. 666.

(2) Περί τοῦ Διονυσίου Λαρίσης καὶ τοῦ κινήματός του βλ. Μαξίμου ἱερομονάχου λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλοσόφου, ὑπὸ Δ. Σάργου στὴν περιοδ. Ἡπειρωτικὰ χρονικά. 3 (1928) σ. 169—210. Στὴ σελ. 178 καὶ 186—187 ὁ Σάργος δίδει τὴ βιβλιογραφίαν σχετικὴν μὲ τὸ Διονύσιον Λαρίσης, Μητροπο-

Ξέρουμε μονάχα πώς ή προσπάθειά του, όχι αρκετά προετοιμασμένη, απέτυχε και το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως, αναγκάστηκε να καθαιρέση τον επαναστάτη Ιεράρχη, που κατώρθωσε να καταφύγει στο εξωτερικό⁽¹⁾. 'Από το έγγραφο της καθαιρέσεως εξάγεται ότι ο Διονύσιος οργανώνοντας την επανάστασι αυτή κατά της Τουρκικής κυριαρχίας, επροκάλεσε το θάνατο πολλών λαϊκών, Ιερέων και αρχιερέων, αφού αυτός κατώρθωσε να σωθῇ φεύγοντας στο εξωτερικό. Το περιεχόμενο του εγγράφου διαβεβαιώνεται κι απ' άλλες πηγές που μᾶς δίνουν κι άλλες λεπτομέρειες. 'Ο Διονύσιος εξεδιώχθη από το θρόνο του απ' τους Τούρκους, που τον κατηγορήσαν πώς είχε διαπραγματεύσεις με τὸν Μιχαήλ Βόδα και ότι τοῦ ἔστειλε χρήματα. Τὴν ἴδια κατηγορία ἔκαναν ἐναντίον καὶ ἄλλων μητροπολιτῶν πρὸ ἐπιφανῶν ὅπως καὶ τοῦ Κατακουζηνοῦ, που ἔφυγε μαζί με ἄλλους ὑπόπτους. 'Ο Διονύσιος Λαρίσης μετὰ τὴν καθαιρέσι του κατέφυγε στὴ Ρώμη, ὅπου ἐφάνη ὁπαδὸς τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ διεπραγματεύθη με τοὺς καθολικούς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος⁽²⁾.

'Απ' τὰ παραπάνω ἐξάγεται φανερά ότι τὸ ἔγγραφο που ἐκδόθηκε στοῦ Hurmuzaki Documente (τόμ. 12ος σ. 907—908, No 761), που με αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου, Μακεδονίας κι ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἀπευθύνονται σ' ἓνα μακαριώτατο πατέρα καὶ χόρτα, χωρίς ν' ἀναφέρουν τὸ ὄνομά του, τὸν παρακινοῦν δὲ νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἀπελευθερωτικὴ τῶν κινήσεων καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν ἀναφέρουσιν τὸν πατριάρχη Μιχαήλ, τὸ ἔγγραφο αὐτό, λέγω ἐγώ, πρέπει νὰ τὸ συνάψουμε με τὴν επανάστασι που ἐπραγμα-

τοποίησε ὁ Διονύσιος Λαρίσης τὸ ἔτος 1599. 'Απ' ὅσα εἰπαμε παραπάνω, συμφωνοῦν με τὸ ἔγγραφο που ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν Golubev φαίνεται καθαρά ότι ὁ Διονύσιος ἐβρίσκονταν σε συνεννόησι με τὸν Μιχαήλ. 'Εξ ἄλλου ὁ μακαριώτατος πατὴρ καὶ δεσπότης, που σ' αὐτὸν ἀπευθύνεται τὸ ἔγγραφο, που ἐδημοσιεύθη στὰ Documente τοῦ Hurmuzaki, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ὁ πάπας, πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφυγε ὁ Διονύσιος μετὰ τὴ ἀποτυχία τοῦ κινήματός του⁽³⁾.

λίτου Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος στὸ ἴδιο περιοδικὸ 6 (1931) σ. 10—22. Τοῦ ἴδιου, ὁ Λαρίσης Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος, Θεσσαλονίκη 1935.— Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ὁ Λαρίσης Διονύσιος Β' ὁ «φιλόσοφος» ὁ χλευαστικῶς ἐπικληθεὶς «σκυλόσοφος», Ἡπειρωτικὰ Χρονικά. 8 (1933) σ. 150—188.

(1) Τὸ ἔγγραφο τῆς καθαιρέσεως, 15 Μαΐου 1601, ἐδημοσιεύθη στὸ περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 2 (1881—1882), σελ. 780, ἀπ' ὅπου ἀνετυπώθη ἀπὸ τὸν Δ. Σάργκο στὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, 3 (1928) σ. 178—179.

(2) Golubev, Petru Movilă, Kiev 1858 σ. 179—181 (ρωσικά), που ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν P. P. Panaitescu, Mihai Viteazul, Βουκουρέστι 1936, σελ. 50.

(3) 'Ο N. Jorga πιστεύει σὸν πιθανὸ (Hurmuzaki Documente, τόμ. ΙΔ'. μέρος Α', σελ. 109, ἀριθ. CCVI.—Gurmuzaki Documente, IB' σελ. 908, ἀριθ. MCCLXI, καὶ Byzance après Byzance, Βουκουρέστι 1935 σελ. 148), ότι ὁ μακαριώτατος αὐτὸς πατὴρ καὶ δεσπότης, που σ' αὐτὸν ἀπευθύνονται, οἱ Ἕλληνες, εἶναι ὁ Ράλλης Παλαιολόγος, μητροπολίτης Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ ὁ τίτλος μακαριώτατος στὸ πρωτότυπο κείμενο, δὲ δίδεται στὸν μητροπολίτη Τυρνόβου. Πιστεύω ότι οἱ Ἕλληνες ἀπευθύνονται στὸν Πάπα, που γι' αὐτὸν ἀρμόζει ὁ τίτλος μακαριώτατος. Ἐχομε ἄλλως τε κι ἓνα ἄλλο γράμμα που ἀπευθύνεται στὸν Πάπα καὶ τὸ

Τὰ κατορθώματα Μιχαήλ τοῦ Γενναίου εἶχαν ἀπήχῃσι καὶ στὴ Γερμανία. Στὸ Μαρτίνο Κρούσιο ἀνακοινώνονται τὰ κατορθώματά του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, πού τὸν ἐπισκέπτονται, ὅπως εἶναι π. χ. οἱ μητροπολίτες Ἱερεμίας τῆς Πελαγονίας καὶ Ἀθανάσιος τοῦ Ἀχρίδος⁽¹⁾.

Ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες ἱεράρχες, πού σχετίστηκαν μὲ τὸ Μιχαήλ τὸ Γενναῖο καὶ τὸν βοήθησαν μὲ λόγια καὶ ἔργα, στὴν πρώτη γραμμὴ πρέπει ν' ἀναφερθῇ ὁ Διονύσιος «Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας», ἕνας ἀπόγονος

ὑπογράφουν οἱ μητροπολίτες Ἰωαννίνων καὶ Ἀρτης, ὅπου δίδεται στὸν Πάπα ὁ τίτλος τοῦ μακαριωτάτου. Βλ. τὸ γράμμα δημοσιευμένο ἀπ' τὸν Κων. Σάθα, Τουρκοκρατημένη Ἑλλάς, σ. 208. Καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πατελλάρος, πρώην Οἰκουμενικὸς πατριάρχης, δίνει στὸν Πάπα, σ' ἓνα γράμμα τοῦ 1636, τὸν τίτλο τοῦ μακαριωτάτου. Βλ. Georg Hofmann, Griechische Patriarchen und römische Päpste 2, 2 : Patriarch Athanasios Patellaros, Roma 1930 στὸ Orientalia christiana, τόμ. 19, μέρος Β' Νο 63. Καὶ ἀληθινὰ σύμφωνα μὲ τὸ πρωτόκολλο πού παραδέχεται ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία ὁ τίτλος πού δίδεται στὸν πάπα εἶναι «μακαριώτατος». Βλ. Γ. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθῆναι 1855, τόμ. Ε' σελ. 497.

(1) Ἐδῶ τὸ χειρόγραφο (τοῦ μακαριωτάτου Ροδόπου, γράφουν οἱ ἀνεψιοὶ του ἀδελφοὶ Καμαριανοῦ) διακόπτεται. Τὸ κεφάλαιο πού σ' αὐτὸ θὰ ἐδείχονταν ποιά ἀπήχῃσι εἶχαν στὴ Γερμανία τὰ κατορθώματα τοῦ Μιχαήλ, δὲν συνετάχθη. Παρακάτω δίνουμε τὸ ὕλικό ἀπ' τίς φάσεις σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιο (γράφουν οἱ ἀδελφοὶ Καμαριανοῦ). Ἱερεμίας Μακεδὼν, μητροπολίτης Πελαγονίας καὶ Περγαίου, ἐκλεγμένος στὰ 1585, εὐρίσκει στὴν Τυβίγγη τὸ ἔτος 1587. Βλ. Π. Ζερλέντη, Σημειώματα περὶ Ἑλλήνων ἐκ τῶν Μαρτίνο Κρούσιου Σημειωτικῶν χρονικῶν. Ἀθῆναι 1922 σ. 21 καὶ 23. Βλ. καὶ É. Legrand Une bulle inédite de Gavril Patriarche d' Achride, πού ἐδημοσιεύθη στὴ Revue des études grecques, 4 (1891) σελ. 182—188 καὶ Νέος Ἑλληνομνήμων 15 (1921) σ. 138—140.

Ὁ Ἱερεμίας Πελαγονίας καὶ Περγαίου πρὸ τοῦ 1621 πρώην ἐπίσκοπος Μουν-κικίου Βλ. Silviu Dragomir, Relatiile bisericii românești cu Rusia, στὰ Analele Acad. Rom., sect. ist. ser. II, 34 (1911—1912) σ. 1071 καὶ St. Metes, Istoria bisericeii Românilor din Transilvania, si Ungaria. Sibiu 1935, τόμ. 1 σελ. 227.

Ὁ Γαβριήλ Ἀχρίδος ἐπισκέφθη τὴν Τυβίγγη τὸ 1587, 31 Αὐγούστου μαζί μὲ τὸν Ἱερεμία Πελαγονίας. βλ. Π. Ζερλέντη, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 21 καὶ 23.

Στις 5 Δεκεμ. 1598, ὁ αὐτοκράτορας Ροδόλφος Β'. συνιστᾷ στὸν ἀρχιδούκα Ἀλβέρτο τὸν Πατριάρχη τῶν Βουλγάρων βλ. Hurmuzaki Documente 3 σελ. 318 Νο 246. Περὶ τοῦ Γαβριήλ τῆς Ἀχρίδος βλ. Ἀνθίμου Ἀμασειας, ὁ Ἀχριδῶν Γαβριήλ, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 14 (1894—1895) σ. 172—173. Π. Ζερλέντη, Γαβριήλ ὁ Ἀχριδῶν, «Γρηγόριος Παλαμάς» Θεσσαλονίκη, 2 (1918) σελ. 153—157. N. Jorga Nichifor Dascalul, exarh patriarhal, si legăturile lui cu. Tarile noastre, στὰ Analele Acad. Rom., sect. ist. ser II, 27 (1904—1905), σ. 188.

Ὁ Ἀθανάσιος Risea (sic!) ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος καὶ ὁ Ἱερεμίας τῆς Πελαγονίας εὐρίσκοντο τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1599 στὴν Πράγα. βλ. Hurmuzaki Documente, τόμ. 3 μέρος 2ο σελ. 307, νο 357 καὶ 358. Στὸ 357 ντοκουμέντο λέγεται ὅτι αὐτοὶ ἠκολούθουν ἀπὸ τὸν Francesco Rasea (sic!) nepote carnaile del ditto patriarcha. Ὁ Ἀθανάσιος Ἀχρίδος, διάδοχος τοῦ Γαβριήλ, μαζί μὲ τὸν Ἱερεμία, ἐπίσκοπο Πελαγονίας καὶ Περγαίου, ἐπισκέφτηκαν στις 6 Μαΐου 1599 στὴν Τυβίγγη τὸ Μαρτίνο Κρούσιο καὶ τοῦ ἐπήνεσαν τὸ Μιχαήλ τὸ Γενναῖο. «Ὅταν ἔφυγαν ἀπ' τὸν

τῶν Παλαιολόγων ἀπ' τὸν πατέρα, καὶ τῶν Κατακουζηνῶν ἀπ' τὴ μητέρα⁽¹⁾.

Ὁ κληρικός αὐτός, διπλὸς διπλωμάτης, ὑπῆρξε ἕνας φαντασιόπληχτος, ποὺ ἀκριβῶς ὕστερ' ἀπ' τὴν πτῶσι τοῦ Μιχαήλ, δὲν ἔχασε ὅλες του τίς ἐλπίδες, ἀλλ' ἐσυνέχισε πρῶτα μὲ τοὺς αὐτοκρατορικούς, ὕστερα μὲ τὸ δοῦκα τοῦ Nevers, νὰ πιστεύῃ στὴν πραγματοποίησι τοῦ ὄνειρου του: τὴ συντριβὴ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς⁽²⁾.

Καὶ ὁ Ματθαῖος ὁ Μυρέων, ἂν καὶ δὲ συμμερίζεται τὴ γνώμη τῶν συγ-

Κρούσιο αὐτὸς εὐχῆθηκε «τῷ Βλοχίας Μιχαήλ μακράν καὶ νικητικὴν ζῶην» βλ. *Diarium Martini Crusii 1598—1599 heraus gegeben von Wilhelm Göz und Ernst Conrad, Tübingen 1931*, σ. 257 (ὁ πρῶτος τόμος τοῦ *Diarium*, ποὺ περιλαμβάνει τὰ ἔτη 1596—1597 ἐδημοσιεύθη τὸ 1927). Ἀπ' αὐτὸ τὸ *Diarium*, ποὺ ὁ ἀείμνηστος θεῖος μας ἔλαβε ἀπ' τὴ Γερμανία, λίγο πρὶ τοῦ θανάτου του, εἶχε βγάλει περισσότερα ἀποσπάσματα μὲ πολὺτιμες πληροφορίες σχετικὲς τόσο γιὰ τὸ Μιχαήλ τὸ Γενναῖο, ἢ γιὰ τὴν Ρουμανία, ὅσο καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν πριγκιπάτων. Ἐπ' τοὺς διαφόρους Ἕλληνας ποὺ ἐπεσκέπτοντο τὴν Τυβίγγη, ἀνεκοινῶντο στὸ Μαρτίνο Κρούσιο καθὼς σημειώνει στὰ 1600 στὸ *Diarium* τόμ. 8 (ἀδημοσίευτο ἀκόμη) ὅτι *viderunt Mihaëlen natione Graecum μωρογενεῖον παλληκάρι esse juvenum Βλαχίας voivodam. Moscovita est ejus συνοικιστὴς mittens ei πολὺ χρυσάφι καὶ ἄσημι*, βλ. βιβλιοκρισία τοῦ Διαρίου τοῦ Κρούσιου ἀπ' τὸν Β. Μυστακίδη στὴν Ἐ. πετηρίδα ἐταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, 8 (1931) σ. 385 παρ.

Γιὰ τὰ ταξίδια τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν τὴν Τυβίγγη βλ. Β. Μυστακίδη, Δύο ἀρχιεπίσκοποι Ἀγριδῶν ἐν Τυβίγγῃ παρὰ Μαρίνου τοῦ Κρούσιου Γαβριήλ (1587) καὶ Ἀθανάσιος (1599) καὶ ὁ αὐτὸς Ἑλλαδικὰς ἱεραρχίας, στὸ *πρ. Θεολογία*, 9 (1931) σ. 68—79, 153—170, 336—339 καὶ τὸν 10 (1932) σ. 84—74 καὶ 143—155.

(1) Γιὰ τὶς σχέσεις Διονυσίου τοῦ Τυρνόβου μὲ τὸ Μιχαήλ τὸ Γενναῖο βλ. Ν. Jorga, *Sfătitorul Bizantin al lui Mihai Viteazul*: Mitropolitul Dionisie Rali Paleologul στὴ *Revista istorică*, 5 (1919) σελ. 26—35 καὶ P. P. Poniatescu, *Mihai Viteazul Bucuresti 1936*, σελ. 52—57.

(2) Ἐδῶ τὸ χειρόγραφο (τοῦ Ρούσσου, γράφουν οἱ ἀδελφοὶ Καμαριανοῦ) διακόπτεται, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ σημειώνονται: Στὸ Διονέσιο Τυρνόβου Ἐμπρον σὲ σημείωσι. Νὰ τὸ ἀσύντακτο ὕλικὸ τὸ σχετικὸ μ' αὐτὴ τὴ σημείωσι:

Ὁ ἐπίσκοπος Ἐφραίμ ὁτ Habrul ὑπογράφει μαζί μὲ τὸ Διονέσιο Ράλλη Παλαιολόγο, ἐπίσκοπο Τυρνόβου καὶ μὲ ἄλλους, τὸ ἔγγραφο τῆς καθαιρέσεως τῶν Μολδαβῶν ἐπισκόπων (ἔτος 1690). Σ' αὐτὸ τὸ ἔγγραφο ὀνομάζεται ἐπίσκοπος Ἐμπρον, ἡ ὑπογραφή εἶναι Smerenii episcop Efrem ot Habrul, μὲ κυριλλικὰ γράμματα. Τὸ ἔγγραφο ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸ Ν. Jorga στὸ *Studii si documente*, 9 (1905) σ. 29—31. Γιὰ τὸν ἐπίσκοπο αὐτὸ Efrem ot Habrul ὁ Ν. Jorga παρατηρεῖ: «Δὲν μπόρεσα νὰ μάθω ἀπὸ ποῦ βρῆκε (ὁ Μιχαήλ ὁ Γενναῖος) τὸν κληρικὸ τοῦ Σλαβωνικοῦ βιβλίου ποὺ ὑπέγραφε «ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Habrul (sic)», ἂν στὸ Ἑλληνικὸ κείμενο δὲν θὰ τὸν συναντούσαμε ὡς ἐπίσκοπο Χεβρώνος στὴν Παλαιστίνη (ἡ ἐπισκοπὴ ἄλλως τε δὲν εἶναι ἄγνωστη). Αὐτόθι σελ. 28. Στὸ ἑλληνικὸ κείμενο δὲ βρίσκεται ἡ λέξι Παλαιστίνη, παρὰ μόνο τοῦ θεοφιλεστᾶτου ἐπισκόπου Ἐμπρον καὶ ὁ Ἐφραίμ». Στὴν ἱστορία τῆς Ρουμανικῆς ἐκκλησίας, ἔκδοσ. 2α, Βουκουρέστι 1929, τόμ. Α', σελ. 216 ὁ Ν. Jorga λέει: «εἶναι παρόντες ἔπειτα ἕνας μητροπολίτης Μακεδόνος ἀπ' τὰ Βοδενά, Θεοφάνης, κι' ἕνας ποὺ ἦλθε ἀπὸ τὴ Χεβρώνα Ἐφραίμ, ποὺ ἤξερε νὰ γράφῃ σλαβωνικά». Ἀλλὰ στὴν ἱστορία τῶν Ρουμάνων, Βουκουρέστι

χρόνων του και δὲν περιμένει τίποτα ἀπὸ τοὺς ξένους, ὅμως μᾶς δίνει νὰ καταλάβουμε πὼς οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τότε ἤλπιζαν στὸ ξίφος τοῦ Μιχαήλ (1).

Κι ἄληθινά, ὁ Μιχαήλ ἐσκόπευε νὰ πάη ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιθυμώντας νὰ πάρη πίσω γιὰ τὴν ὀρθοδοξία τὴν ἀγία Σοφία καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἔνωση τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν μετὰ τὴν καθολικὴ, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Σταυρινός, ὁ βεσιάριός του ποὺ ἀκριβῶς ἤξερε τὰ σχέδιά του (2).

Ἑλληνικά λαϊκά τραγούδια γιὰ τὸ Μιχαήλ τὸ Γενναῖο.

Μιχάλμπης ἐξέβηκε νὰ πάη νὰ σεργιανίσει.

μὲ τριανταδύο χρυσοὺς σταυροὺς, μὲ δώδεκα βαγγέλια,

1937, τόμ. Ε' σελ. 346—7 ὁ Ν. Jorga λέει «ὁ πατριάρχης Ἀρχίδος Νεκτάριος καὶ δύο ἀπὸ τὴν Καισάρεια τοῦ Φίλιππου καὶ τῆς Χερσῶνος, στὴν Παλαιστίνη—νὰ λοιπὸν τὸν Μιχαήλ προστάτη καὶ ἐκεῖ!

Ὁ μυστηριώδης ἐπίσκοπος τοῦ Ἐμπρον, ποὺ ὁ Jorga πιστεύει πὼς ἔρχεται ἀπ' τὴν Παλαιστίνη, ἀπ' τὴ Χερσῶνα καὶ ποὺ ὑπογράφει τὸ ἔγγραφο τῆς καθαιρέσεως τῶν φυγάδων Μολδαβάνων ἐπισκόπων εἶναι ἕνας ἐπίσκοπος, ἀγνωστο ποιᾶς ἐπαρχίας τοῦ Ἐμπρον, δηλαδὴ ἔχοντας ἔδρα στὴ μὲν Habra κοντὰ στὴν Baia - Mare καὶ ποὺ ἀφοῦ ἔζησε ἀνάμεσα σὲ Ρουμανοὺς Σλαβόνους καὶ Σέρβους, ἤξερε Σλαβωνικά καὶ γι' αὐτὸ ὑπέγραφε Σλαβονικά, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Πετρώνιος τοῦ Μουνκακίου, ποὺ ὑπογράφει κοντὰ σ' αὐτόν. Ἀς σημειωθῇ δὲ ὁ Πετρώνιος ὑπογράφει: Ἐπίσκοπος Πετρώνιος Μαρακί, ἐν ᾧ ὁ Ἐφραίμ Ἐπίσκοπος Ἐφραίμ ὁτ Habrull δηλαδὴ ἐκεῖνος ἦταν ἐπίσκοπος μὲ ἔδρα τὴ μὲν Habra, μὰ μὴ οὐ τίτλος. Γιὰ τὴ μὲν Habra βλ. St. Metes Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς θεσηκεντικής ζωῆς τῶν Ρουμάνων τῆς Τρανσυλβανίας καὶ Οὐγγαρίας, ἔκδ. Ia Sibiu 1935, τόμ. 1, σ. 226, ὅπου λέει δὲ ὁ Σέργιος τοῦ Maramures γράφει στὴ 24 Νοεμβρίου 1604 στὸν καπετάνιο Θωμᾶ Kendy, ποὺ πολιορκοῦσε τὸ κάστρο Hist, ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ τὰ ἑξῆς: Φεύγοντας ἀπ' ἐκεῖ μὲ τὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ, οἱ πρῶτοι μου ἔδωσαν τὴν ἐπισκοπὴ τοῦ Μουνκακίου, τὰ μοναστήρια Peri κοντὰ στὸ Câmpulug, στὸ Μαρσμουρες, Habra κοντὰ στὴν Baia - Mare κλ. προβλ. καὶ τοῦ ἴδιου: Τὰ Ρουμανικά μοναστήρια τῆς Τρανσυλβανίας καὶ Οὐγγαρίας, Sibiu 1936, σ. 181. Στὴν Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, σελ. 182 ὁ Metes κάνει γνωστὸ τὸ γεγονός δὲ στὴ σύνοδο τοῦ Ἰασίου στὰ 1600 ἔλαβε μέρος κι ὁ Πετρώνιος, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μουνκακίου, διαβάζοντας τὸ ντοκουμέντο ποὺ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ν. Jorga, μὰ δὲν παρατηρεῖ δὲ ὁ Ἐφραίμ ἐπίσκοπος ὁτ Habrull ἦλθε ἀπὸ τὴ Habra τοῦ Maramures καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ Χερσῶνα τῆς Παλαιστίνης.

Ἡ περιγραφή τοῦ κάστρου τῆς Χερσῶνος τῆς Παλαιστίνης ἐξεδόθη στὰ «Ταξίδια τοῦ καλογέρου Chiriac» τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Σέκου, στὸ περιοδ. «Biserica ortodoxa română», 54 (1936) σ. 176.

Γιὰ τὴ Habra, μοναστήρι στὸ Maramures βλ. Nemzeti encyclopaedia, avagy Magyarország és Erdélynek állam - földrajzi és történeti nevezetességei, szótéralakban. Szerkeszté Vállas Antal. Pesten 1848

(1) Ματθαῖοι τοῦ Μυρέων, Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων, στίχος 2326, ἔκδ. E. Legrand στὴ Bibliothèque greeque vulgaire, Paris 1881 τόμ. 2, σ. 314.

(2) Σταυρινοῦ, Κατορθώματα Μιχαήλ τοῦ Γενναίου, στίχοι 1144—1146, ἔκδ. Ε'. Legrand στὸ Recueil de poèmes, historiques en grec vulgaire, Paris 1877, σ. 114.

μέ δοκοχτῶν πλεμματοκούς, μέ δέκα καλογέρους.
«Γύριζε πίσον, λόγιαζε καί σιῆς Βλαχιᾶς τὰ μέση
πῶς κοκκινιάζουν φλάμπουρα σάν κάμπους μέ λουλούδια».
Δεξιὰ δεξιὰ τοῖς ἔκοφτε, ζερβὰ τοῖς θυμουὶ ζεῖ...
ἦταν ἕνας καλόγερος κι' ἐκεῖνος ἀδελφός του
«Φύγε καί ἐσύ, καλόγερε, μὴ λάχη καί σέ κόρω,
ἐβούρκωσε τὸ βλέμμα του ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ χρόνια».

Στὸ Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois, par Émile Legrand, Paris 1874, p. 292 καὶ 293, ἀρ. 131 ὁ Legrand δημοσιεύει (χωρὶς τίτλο) τὸ παραπάνω τραγούδι μέ γαλλικὴ μετάφρασι «en regard».

Γιὰ τὴν προέλευσι τοῦ τραγουδιοῦ ὁ Legrand μιλεῖ στὸ κάτω μέρος τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως «Basse Moesie» χωρὶς ἄλλη διαβεβαίωσι. Στὸν πρόλογο τῆς συλλογῆς τοῦ ὁ Legrand λέει (σ. XL): les chansons qui composent les 2e, 3e, 4e, 5e et 6e parties du present Recueil proviennent de trois sources différentes; les unes ont été envoyées de Grèce par MM. Spyridon Lambros, A. N. Bernardakis, A. Phatséas et N. G. Politis; les autres, m'ont été communiquées par M. Georges Pernot et M. Brunet de Presle; quelques unes enfin sont empruntées à des recueils publiés à Athènes et peu connus en Europe tels que celui de Lélékos, mais aucune d'elles ne se trouve dans les Carmina popularia Graeciae recentioris de P.

Ὅποτε ἀπ' αὐτὴ τὴν διασάφισι φαίνεται ποιοὺ ἐπρόσθευσε στὸ Legrand τὸ παραπάνω τραγούδι, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ 6^ο μέρος τῆς Συλλογῆς τοῦ, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Chansons diverses». Τὸ τραγούδι αὐτὸ δὲν ἀνεφέρθη ἀπὸ κανέναν ἀπ' τοὺς ἱστορικούς, ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὸ Μιχαὴλ τὸ Γενναῖο, ἀσφαλῶς ἐπειδὴ δημοσιεύτηκε χωρὶς κανένα τίτλο καὶ καμμιά σημείωσι. Ἀλλ' οὔτε ὁ Legrand, ὁ δημιουργὸς αὐτῆς τῆς συλλογῆς, φαίνεται πῶς θυμώταν αὐτὸ τὸ τραγούδι ποὺ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο στὰ 1874, ὅταν στὰ 1881 δημοσιεύοντας τὴ Bibliothèque grecque vulgaire, τόμ. 2, (σελ. 82 τοῦ προλόγου), μιλεῖ γιὰ ἕνα μακρὺ τραγούδι ποὺ ἀναφέρεται στὸ Μιχαὴλ τὸ Γενναῖο, ποὺ τὸ ἄκουσε στὸ Ruscine νὰ τὸ τραγουδᾷ ἕνας φτωχός, τραγούδι ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ καταγράψῃ, ἐπειδὴ βιαζότανε νὰ φύγῃ μέ τὸ τραῖνο, καὶ μᾶς δίνει μόνο τὸν πρῶτο στίχο:

Μιγάμπης ξεκίνησε πάει νὰ πολεμήσῃ,

ποὺ εἶναι σχεδὸν τὸ ἴδιο μέ τὸν πρῶτο στίχο τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ παρουσίασα παραπάνω, ἀλλὰ ποὺ πλησιάζει πρὸς πολὺ μ' ἕνα ἄλλο Ἑλληνικὸ τραγούδι γιὰ τὴ δόξα Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου, ποὺ κατέγραψε ὁ T. Burata μέ τὴν ἐθκαιρία ἑνὸς ταξιδιοῦ του στὴ Μακεδονία καὶ ποὺ τὸ δημοσίευσε στὸ Convurbiri literare⁽¹⁾.

Μιχάλ-μπης μας κίνησε νὰ πάῃ νὰ πολεμήσῃ

Πέρονε βαγγέλια 'π' τὴ Βλαχιά καὶ τὸ σταυρὸ ἀπ' τὴν Πόλι.

Μπροστὰ πααίνει ὁ σταυρὸς κατόπι τὰ βαγγέλια

(1) Convurbiri literare. 25 (1891—1892) p. 263—4.

Μιχάλ μπέης ανάμεσα σὰν ἥλιος σὰν φεγγάρι.
Ἐκεῖ πὺν πᾶν καὶ κόνεψαν, σιὰ πράσινα λιβάδια,
Ρίχνουν μπαϊράκια κόκκινα σιὰ πράσινα τσαντίρια.
Σὰν ἔφκιασαν τὸν πόλεμο, τὸ ἔρημο τὸ τσέγκι,
Ὁ καρσούλης φώναξεν, ὁ καρσούλης λέει :
Πάψε, Μιχάλ, τὸν πόλεμο, τὸ ἔρημο τὸ τσέγκι
Νὰ μετροῦμεν τ' ἀσκέρι μας νὰ μετροῦμεν τὸ σεφέρι.
Μειροῦν οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς τοὺς λείπουν τρεῖς χιλιάδες.
Μειροῦν καὶ τὰ Βλαχόπουλα τοὺς λείπουν τρεῖς νομάιοι.
Κοῖμα σὲ τέτια παιδιά, σὲ τέτια παλληκάρια (1).

Συγκρίνοντας αὐτὸ τὸ τραγούδι, ποὺ δημοσίεψε ὁ Burađa, μὲ τὰ λαϊκὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα, βρίσκομε στίχους ὁμοίους καὶ σὲ ἄλλα Ἑλληνικὰ τραγούδια. Π. χ. οἱ τελευταῖοι 6 στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μιχαήλ συμφωνοῦν μ' ἓνα ἄλλο λαϊκὸ ἑλληνικὸ τραγούδι, ποὺ δημοσίευσεν ὁ Ar. Passow :

Κι' ὁ Μπονκοβάλας φώναξεν ἀπὸ μὴλὴ ραχοῦλα
« Πάψτε παιδιά τὸν πόλεμο, πάψτε καὶ τὰ τουφέκια,
Νὰ κατακάτῃ ὁ κοριοστός, νὰ μετροῦν τ' ἀσκέρια ».
Μειροῦντ' οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς καὶ λείπουν δυὸ χιλιάδες.
Μειροῦνται κι οἱ ἀρματωλοὶ καὶ λείπουν ἑβδομήντα (2).

Σχεδὸν μὲ τὰς ἰδίαις λέξεσι συμφωνεῖ καὶ τὸ τέλος τῶν τραγουδιῶν ἀρ.
3 σελ. 6, ἀρ. 4 σελ. 7 καὶ ἀρ. 5 σελ. 7 τῆς ἐκδόσεως τοῦ Passow.
Μὰ πὺν πολὺ πλησιάζουν οἱ στίχοι :

Μειροῦν οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς τοὺς λείπουν τρεῖς χιλιάδες,
Μειροῦν καὶ τὰ Βλαχόπουλα τοὺς λείπουν τρεῖς νομάιοι.

μὲ τοὺς στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μιχαήλ :

Μειριῶντ' οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς καὶ λείπουν τρεῖς χιλιάδες.
Μειριῶνται κι οἱ ἀρματωλοὶ καὶ λείπουν τρεῖς λεβέντες.

Ἀπὸ ἓν ἄλλο λαϊκὸ ποίημα πάλι τοῦ Passow (σ. 175 ἀριθ. 235) καὶ μὲ τοὺς στίχους :

Μειριοῦνται Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς καὶ λείπουν τρεῖς χιλιάδες.
Μειριοῦνται τὰ Γραικόπουλα καὶ λείπουν τρεῖς νομάιοι.

(1) Ὁ N. Jorga στὴ Istoria Românilor, Bucuresti 1937, τόμ. 5 σελ. 286 σημ. 2 δίνει δυὸ στίχους :

Ἀκούσατε τὸν Μιχάλ-μπέη πῶς κυνηγεῖ τοὺς Τούρκους
Μὲ τὸ βαγγέλια τῆς Βλαχίας, μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι
ἀπὸ ἓν ἄλλο Ἑλληνικὸ ποίημα γιὰ τὴ δοξα Μιχαήλ τοῦ Γενναίου

(2) βλ. Popularia carmina Graeciae recentioris, d. Ar. Passow, Lipsiae 1860, p. 6, ἀρ. 2.

τῆς ἐκδόσεως Haxthausen (1).

Οἱ στίχοι 631—634 τοῦ ποιήματος τοῦ Σταυρινοῦ

στὴν μέσην ἔρχετον αὐτὸς ὁ νέος ὁ ἀνδρειωμένος,
ὁ Μιχαήλ ὁ θαυμαστός καὶ ὁ ἐξακουσμένος,
καὶ τρεῖς σταυροὶ δλόχρσοι πῆγαιναν ὀμπροστά του,
κατόπιν ἀπὸ τοὺς σταυροὺς ἔρχονταν ἡ Κυρά του (2).

ἔχουν μιὰ ὁμοιότητα μὲ τοὺς στίχους τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ τοῦ δημοσιευ-
μένου ἀπ' τὸν Burada στὸ Convorbiri literare :

Μιγάλμπεης μας κίνησε νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ
Πέρνει βαγγέλια π' τὴν Βλαχιά καὶ τὸ σταυρὸ ἀπ' τὴν Πόλι
Μπροστὰ παίνει ὁ σταυρὸς καιόπι τὰ βαγγέλια
Μιχάλ-μπεης ἀνάμεσα σὰν ἥλιος σὰν φεγγάρι.

Ἐν ἄλλο Ἑλληνικὸ τραγούδι ἀνέκδοτο, ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἔργα τοῦ
Μιχαήλ, βρίσκεται σ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ 17^{ου} αἰῶνα στὸ μοναστήρι Σίμωνος
Πέτρα στὸν Ἀθῶ.

Στίχοι εἴκοσι καὶ δύο εἰς Μιχαήλ τὸν βοεβόδα

Ἀρχή: Δούκα καὶ πρωτομάστορα πάσης Τραπεζικανίας

Μιχαήλ βοεβό' α δέ, ἀθὲνι Οὐρεβοβλαχίας.

Πέρος: Ἐκδόσεις παντουινη βοεβό' ας τὸν αἰῶνα

Καὶ φήμην τὴν ἀθάνατον διὰ τῶν καλῶν ἁγῶνα (3)

(Μετάφρασις Δ. Β. Οἰκονομίδου)

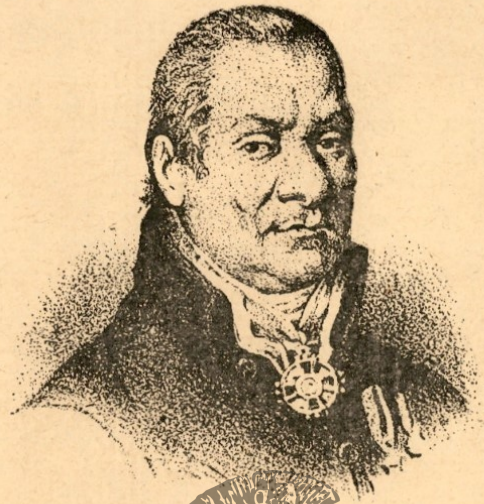
ΛΕΩΝ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΟΥΣΣΟΣ

(1) Neugriechische Volklieder, gesammelt von Werner von Haxthausen.
Urtex und Übersetzung, herausgegeben von Karl Schulte kemminghausen
und Gustav Soyter, I W. 1935, σελ. 46 ἀ. VII^β καὶ VII^α.

(2) βλ. Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Tur-
quie et aux Principautés Danubiennes, par É. Legrand, Paris 1877 p. 76.

(3) Sp. Lampros, Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos,
Cambridge 1895, τόμ. Α' σελ. 125, χειρ. 1385 (117), 6.

[Γιὰ τὴν ἀπήχηση τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν ἡρωϊκῶν ἔργων Μιχαήλ τοῦ Γενναίου σὲ ἄλ-
λους λαοὺς βλ. Andrei Veress, Cantece istorice vechi unguresti despre Români.
στὰ Memorie Acad. Rom. sect. lit. ser. III, 3 (1925) σ. 18—21. Al. Jordan,
Mihai Viteazul in folklorul balcanic, στὴ Revista istorica romana, 5—6 (1935—
36) σ. 361—381 καὶ N. Cartoian, Odruma populara italiana a lui Giulio Cesare
Crocce desore Sinan-Pasa si vitejiile romanesti, ἀ. ἀτύπο ἀπ' τὸν τόμο πρὸς τιμὴν
τῶν ἀδελφῶν Alexandru καὶ Ion I. Lăpădatu, Bucuresti 1936].



ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ
ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Γ. ΨΥΛΛΑ

*Ἡ ἔκδοσις τῆς πρώτης ἐφημερίδος τῶν ἐλευθέρων Ἀθηνῶν
κατὰ τὸ 1824.—Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ τυπογραφείου
τῆς Κοινότητος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ ἐπεισόδια
τοῦ βίου τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν».*

Τοῦ κ. ΔΗΜ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Εἰς τὸ τρίτον ἀπόσπασμα τῶν ἀνεκδότων ἀπομνημονευμάτων
τοῦ Γεωργίου Ψύλλα, ποὺ μᾶς ἐχορηγήθη, εὐγενῶς, ὑπὸ τοῦ ἐγγο-
νοῦ του πλοιάρχου ἑ. ἁ. κ. Ἀλεξάνδρου Ψύλλα, περιλαμβάνεται
συνοπτικῶς ἢ αὐθεντικῇ ἱστορίᾳ τῆς πρώτης ἐφημερίδος τοῦ ἐλευθέ-
ρου ἄστεος «Ἐφημερίς τῶν Ἀθηνῶν», ποὺ ἐξεδόθη, ὑπὸ τὴν διεύ-
θυνσιν τοῦ Γεωργίου Ψύλλα, κατὰ τὸ 1824.

Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἐφημερίς ἐξετυποῦτο εἰς τὸ τυπογραφεῖον καὶ
τὸ μικρὸν πιεστήριον ποὺ ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Κοινότητα τῶν Ἀθη-